Müstəqil Azərbaycanın demokratik-hüquqi əsasları

Azərbaycan Respublikasında 2025-ci ilin “Konstitusiya və Suverenlik İli” elan edilməsi haqqında 28 dekabr 2024-cü il tarixli Prezident sərəncamında deyilir: “Bu gün Azərbaycan Respublikası xalqımızın milli maraqlarını rəhbər tutaraq, yeni reallıqlar şəraitində müstəqil siyasətini daha cəsarətlə, prinsipiallıqla davam etdirir, Konstitusiyanın tələblərinə və öz suveren hüquqlarına əsaslanaraq, qarşıda duran strateji hədəflərə doğru inamla irəliləyir”.

Doğrudan da, 30 il əvvəl ilk demokratik Konstitusiyanın qəbul edilməsi çağdaş tariximizə qızıl hərflərlə yazılmış hadisə olmuşdur. Müstəqillik qazanmış xalqımızın həyatında ötən əsrin son onilliklərindən bəri sevinclə andığımız, qürurla xatırladığımız belə önəmli günlər çox olub. Milli Dirçəliş gününü, dövlət müstəqilliyimizin bərpa edildiyi tarixi, Qayıdış, Qurtuluş kimi əlamətdar tarixləri, ilk Konstitusiyamızın qəbul edilməsinin ildönümlərini həmişə gülər üzlə, xoş xatirələrlə qələmə almışıq.

Ancaq son 5 ildə həmin qürur mənbələrimizin sırasına qəlbimizə daha böyük sevinclər bəxş edən iki əlamətdar tarix də yazıldı. 2020-ci il sentyabrın 27-də Ermənistanın təxribatlarına cavab olaraq başlanmış Vətən müharibəsindəki tarixi Zəfərimizi və cənab Prezidentin 2024-cü il sentyabrın 19-da imzaladığı sərəncamla tarixə düşən Dövlət Suverenliyi Gününü nəzərdə tuturam. Bəlkə də bir hüquqşünasın hansısa ehtimalla fikir səsləndirməsi birmənalı qarşılanmaz. Hər halda mən ehtimal edirəm ki, Dövlət Suverenliyi Günü bütün azərbaycanlıların ürəyində ən böyük sevinc mənbəyinə çevrildi.

Bu arqumentimi əsaslandırmaq üçün cənab dövlət başçımızın adını çəkdiyim sərəncamından iqtibas gətirmək istəyirəm. Sərəncamın preambulasında deyilir:

“2023-cü il sentyabrın 19-da Azərbaycanın Qarabağ iqtisadi rayonunda törədilən genişmiqyaslı təxribatların qarşısının alınması və Ermənistan silahlı qüvvələrinin qalıqlarının tərksilah edilərək torpaqlarımızdan çıxarılması, həmin ərazilərdə Azərbaycan Respublikası konstitusiya quruluşunun bərpa edilməsi məqsədilə antiterror əməliyyatına başlanmışdır. Cəmi 23 saat davam etmiş və sentyabrın 20-də başa çatmış əməliyyat nəticəsində rəşadətli Azərbaycan Ordusu qarşısına qoyulmuş bütün vəzifələri yüksək peşəkarlıqla yerinə yetirmişdir. Beləliklə, növbəti parlaq Qələbə nəticəsində Azərbaycan Respublikasının suverenliyi tam bərpa edilmişdir. Azərbaycan xalqının həyatında müstəsna əhəmiyyət kəsb edən şanlı Zəfər sayəsində bu gün Azərbaycan Respublikasının Dövlət Bayrağı suverenliyimizin bərqərar olduğu bütün ərazilərdə əzəmətlə dalğalanmaqdadır”.

Cəmi 23 saat davam etdirilən əməliyyatlar, on illər boyu həsrətlə yolumuzu gözləyən torpaqlarımızın əsarətdən birdəfəlik qurtarması, bütün şəhər və kəndlərimizdə Azərbaycan Bayrağının ucaldılması, ən başlıcası – ölkəmizin BMT-yə üzv olduğu zaman göstərilən ərazilərimizin hamısında suverenliyimizin bərpa eüdilməsi… Möhtəşəm bir tarixə şahidlik etdiyimizə görə xoşbəxtik. Əminik ki, bu xoşbəxtliyimiz əbədi olacaq.

Ancaq məmnunuq ki, cənab Prezident əldə etdiyimiz bu nailiyyətlərlə kifayətlənməyərək, Kremlin müxtəlif dövrlərdə – min bir bəhanə və hiylə ilə Ermənistana bəxş etdiyi bəzi tarixi torpaqlarımızın da geri alınmasına çalışır və buna nail olur. Cənab Prezident ötən il dekabrın 31-də Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəyliyi Günü və Yeni il münasibətilə xalqa müraciətində bu məsələyə toxunaraq dedi ki, 2024-cü ildə bir çox önəmli hadisələr baş vermişdir. Onların arasında ən vacib məsələ Qazax rayonunun 1990-cı illərin əvvəllərində işğal altına düşmüş dörd kəndinin işğaldan azad edilməsi idi: “Bu kəndlər haqqında biz heç vaxt öz mövqeyimizdən bir addım belə geri atmamışdıq. Bu kəndləri biz heç vaxt unutmamışdıq. Sadəcə olaraq, ərazi bütövlüyümüzün və suverenliyimizin bərpasının öz məntiqi var idi. Hər şeyi, bütün məsələləri biz inamla və ardıcıllıqla həll etdik”.

Bu tarixi proseslər hamının gözünün qabağında olduğuna görə hər birimizin yadındadır ki, ölkə rəhbərliyi birinci mərhələdə Qarabağın və Şərqi Zəngəzurun böyük hissəsini 2020-ci ildəki Vətən müharibəsində – işğalçılardan azad etdi. Bu bir faktdır ki, dövlət suverenliyimizin bərpası ordumuzun yaratdığı reallıqları daha da gücləndirdi və qüdrətli Azərbaycan dövləti Cənubi Qafqazda diplomatik, beynəlxalq və siyasi müstəvidə söz sahibinə çevrildi. O da hamının gözü qarşısındadır ki, artıq bütün dünya yeni reallıqları qəbul edib.

O ki qaldı müstəqil Azərbaycanın ilk Konstitusiyasının 30 illiyinə, xatırladım ki, xalqımız haqlı olaraq həmin Əsas Qanunumuzu Heydər Əliyev Konstitusiyası adlandırır. Doğrudur, Azərbaycan Respublikasının ötən əsrin 70-ci illərində qəbul edilmiş Konstitusiyasına da Heydər Əliyev Konstitusiyası deyilirdi. Ulu öndərimiz haqqında olan arxiv sənədlərində deyilir ki, ötən əsrin 70-ci illərin ortalarında “inkişaf etmiş sosializm” cəmiyyəti üçün Əsas Qanunun işlənib hazırlanması zərurəti ortaya çıxmışdı. Uzun sürən müzakirələrdən sonra SSRİ-nin üçüncü Konstitusiyası 1977-ci il oktyabrın 7-də qəbul edildi. 1978-ci il aprelin 21-də Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin növbədənkənar yeddinci sessiyasında isə respublikamızın sayca dördüncü Konstitusiyası qəbul edildi. İlk dəfə idi ki, Azərbaycan Konstitusiyasında insanların sağlamlığının mühafizəsi, mənzil hüququ, mədəniyyət nailiyyətlərindən istifadə etmək hüququ, yaradıcılıq azadlığı təsbit edilirdi. Ən başlıcası, həmin Konstitusiyada Azərbaycan Respublikasının dövlət dilinin Azərbaycan dili olduğu göstərilirdi. Bu isə Heydər Əliyevin həmin dövr üçün böyük uğuru idi.

Başqa bir materialfda isə oxuyuruq ki, 1995-ci il noyabrın 12-də qəbul edilmiş ilk Konstitusiyamız zamanın bütün çağırışlarına cavab verirdi. Çünki həmin Əsas qanunumuzun layihəsini ulu öndər Heydər Əliyev öz əli ilə yazmışdı.

Qeyd edilir ki, ilk bəndi “Dövlət hakimiyyətinin yeganə mənbəyi Azərbaycan xalqıdır” müddəası ilə başlanan 1995-ci il Konstitusiyamız barədə danışarkən xüsusilə qeyd edilməli məqamlar çoxdur. Belə ki, bu əsas qanunumuz parlamentin qərarı ilə deyil, xalqın referendumda verdiyi səslə qəbul edilmişdir. Daha bir önəmli məqam Əsas Qanunda Azərbaycanın dövlət quruculuğunun əsasları müəyyən edilmiş, respublikamız demokratik, hüquqi, dünyəvi bir dövlət kimi ilk dəfə olaraq insan hüquqlarının prioritet olduğu və hakimiyyət bölgüsünü özünün gələcək inkişaf yolu kimi seçməsi idi. 1978-ci il Konstitusiyasından fərqli olaraq yeni Konstitusiyada qanunvericilik hüququ ancaq Milli Məclisə verilir. Bir palatalı parlament olan noyabrın 12-si hər il Konstitusiya Günü kimi qeyd edilir.

Otuz yaşlı Əsas Qanunumuzun Preambulasında Azərbaycan dövlətinin müstəqilliyini, suverenliyini və ərazi bütövlüyünü qorumaq, Konstitusiya çərçivəsində demokratik quruluşa təminat vermək, vətəndaş cəmiyyətinin bərqərar edilməsinə nail olmaq, xalqın iradəsinin ifadəsi kimi, qanunların aliliyini təmin edən hüquqi, dünyəvi dövlət qurmaq, ədalətli iqtisadi və sosial qaydalara uyğun olaraq, hamının layiqli həyat səviyyəsini təmin etmək, ümumbəşəri dəyərlərə sadiq olaraq, bütün dünya xalqları ilə dostluq, sülh və əmin-amanlıq şəraitində yaşamaq və bu məqsədlə qarşılıqlı fəaliyyət göstərmək kimi ayın və mühüm niyyətlər bəyan edilmişdir. Bu niyyətlər ümumilikdə Konstitusiyanın mütərəqqi dəyərlərini əks etdirir.

Mütərəqqi təfəkkürə malik olan Avropa qanunvericilərinin fikrincə, Azərbaycanın 1995-ci ildə qəbul edilmiş Konstitusiyası insan və vətəndaş hüquq və azadlıqları, onların reallaşdırılmasının ümumi mexanizmləri olduqca geniş şəkildə öz əksini tapıb. Konstitusiyada bu hüquq və azadlıqlar xüsusi imtiyaz olaraq deyil, məhz hər kəsin doğulduğu andan malik olduğu toxunulmaz, pozulmaz və ayrılmaz ali dəyərlər kimi ifadə edilir.

Öz hüquqşünas və ekspertlərimizin fikrincə isə, insan hüquqlarına etibarlı və davamlı təminat yaradan Konstitusiyanın ən üstün cəhətlərindən biri bir fəslin tamamilə hüquqi dövlətdə təmin edilməsi zəruri olan hüquq və azadlıqlar, onların həyata keçirilməsi mexanizmlərini ehtiva etməsidir.

Fikrimcə bu sətirləri ulu öndər Heydər Əliyevin fikirləri, arqumentləri ilə yekunlaşdırsaq daha ədalətli olarıq: “Bu Konstitusiya Azərbaycan xalqının keçdiyi tarixi inkişaf yolunun məntiqi nəticəsidir. Konstitusiya ölkəmizdə vətəndaşların hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsi, müstəqil dövlətçiliyimizin qorunub saxlanması, möhkəmləndirilməsi və demokratik dəyişikliklərin həyata keçirilməsi üçün hərtərəfli zəmin və şərait yaradır. Azərbaycanın tarixi keçmişini, bugünkü reallıqlarını və gələcək inkişaf perspektivlərini əks etdirməsi, ümumbəşəri və milli dəyərlərə söykənməsi Konstitusiyamızı səciyyələndirən əsas cəhətlərdir”.

Aybəniz FƏRƏCOVA,
Şərur Rayon Qeydiyyat Şöbəsinin rəisi, kiçik ədliyyə müşaviri

Xalq qəzeti .- 2025.- 7 fevral (№27).- S.5.